

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ
ΤΙΜΙΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ (FAIR PLAY) ΣΤΗΝ ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Χασάνδρα Μ., Γούδας Μ., Χατζηγεωργιάδης Α. & Θεοδωράκης Γ.

Λέξεις Κλειδιά: Ανάπτυξη ερωτηματολογίου, ηθική ανάπτυξη στη φυσική αγωγή, τίμιο παιχνίδι.

Διεύθυνση για επικοινωνία:

Dr. Μάριος Γούδας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

Καρυές 421 00 Τρίκαλα

Assessing Fair Play in physical education class: Questionnaire development for elementary Greek students.

Hassandra Mary, Goudas Marios, Hatzigeorgiadis Antonis, & Theodorakis Yannis.

Department of Physical Education and Sports, University of Thessaly, Karies, Trikala, 42100. Greece

Abstract

The present study describes the development of an instrument to assess dimensions of fair play in physical education. Sixty-five items were initially composed, based on translation from relevant questionnaires in the existing literature, which were adapted for language and setting. Further modifications were made after testing the items for comprehension from the targeted population and content analysis from three researchers with expertise in questionnaire development. The questionnaire was subsequently administered to children aged 10-12 in three different occasions and was appropriately modified based on psychometric assessment. The final version of the questionnaire comprises 16 items assessing four dimensions of fair play. Evidence regarding internal consistency and factorial validity provide preliminary support for the psychometric properties of the instrument, which should prove a valuable tool for the investigation of fair play in physical education research.

Key words: Questionnaire development, moral development in physical education, fair play.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία περιγράφει την ανάπτυξη ενός ερωτηματολογίου που αξιολογεί διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού στην φυσική αγωγή. Αρχικά συντάχθηκαν 65 ερωτήσεις, οι οποίες βασίστηκαν στην μετάφραση ερωτηματολογίων από την υπάρχουσα διεθνή βιβλιογραφία, τροποποιημένες ώστε να είναι σχετικές με το σχολείο και την φυσική αγωγή. Περαιτέρω τροποποιήσεις έγιναν μετά από έλεγχο κατανόησης για τον μαθητικό πληθυσμό και αξιολόγηση των θεμάτων από τρεις ερευνητές με ειδικές γνώσεις στην ανάπτυξη ερωτηματολογίων. Ακολούθησαν τρεις διαδοχικές φάσεις όπου το ερωτηματολόγιο απαντήθηκε από παιδιά ηλικίας 10-12 ετών. Σε κάθε φάση έγιναν οι κατάλληλες τροποποιήσεις με βάση στοιχεία εσωτερικής συνοχής και δομικής εγκυρότητας. Η τελική μορφή του ερωτηματολογίου αποτελείται από 16 θέματα που αξιολογούν τέσσερις διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού. Αναλύσεις αξιοπιστίας και εγκυρότητας υποστηρίζουν τις ψυχομετρικές του ιδιότητες του ερωτηματολογίου, το οποίο μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στη διερεύνηση του τίμιου παιχνιδιού στη φυσική αγωγή.

Εισαγωγή

Ο ορισμός αλλά και η μέτρηση της ηθικής συμπεριφοράς στον αθλητισμό έχει προκαλέσει διχογνωμίες μεταξύ των ειδικών. Κάποιοι από τους θεωρητικούς των συναφών επιστημών τονίζουν τις τυπικές συμπεριφορές που ακολουθούν τα εθιμοτυπικά και τα τελετουργικά του κάθε αγωνίσματος. Κάποιοι άλλοι προσπαθούν να την ορίσουν με όρους όπως: καλοί τρόποι, ευγενής άμιλλα, αξιοπρεπής ήττα, ευγενή συμπεριφορά προς τους αντιπάλους, ενώ κάποιοι άλλοι τονίζουν την ηθική διάσταση (Shields & Bredemeier, 1995). Η δυσκολία για τον ακριβή ορισμό της ηθικής συμπεριφοράς στον αθλητισμό γίνεται πιο ευδιάκριτη όταν επιχειρείται να εκτιμηθεί. Οι προσπάθειες ποσοτικοποίησης της ηθικής συμπεριφοράς στον αθλητισμό μέχρι και σήμερα δεν έχουν καταλήξει σε κάποια κοινά αποδεκτή μέθοδο. Αυτό συμβαίνει γιατί πολύ συχνά αυτό που κάποιος θεωρεί ως ουσία της ηθικής συμπεριφοράς, για κάποιον άλλο είναι εντελώς άσχετο. Αυτό που συνήθως κάνουν λοιπόν οι ερευνητές είναι να επιλέγουν μια «ομάδα από σταθερές αξίες», να ταυτίζουν την ηθική συμπεριφορά με αυτές τις αξίες, και στην συνέχεια να ερευνούν για μεθόδους οι οποίες μετρούν το κατά πόσο οι συμμετέχοντες σε ένα άθλημα συμμορφώνονται με αυτήν την ομάδα αξιών (Shields & Bredemeier, 1995).

Ο ευρύτερα διαδεδομένος όρος που χρησιμοποιείται σήμερα για να εκφράσει την ηθική συμπεριφορά στον αθλητισμό είναι το τίμιο παιχνίδι (Fair Play). Το τίμιο παιχνίδι είναι η φράση που χρησιμοποιείται για να αναδείξει την άποψη ότι τα σπορ πρέπει να χρησιμοποιούνται για να διδάξουν θετικές ηθικές και κοινωνικές αξίες. Έτσι το τίμιο παιχνίδι αποτελεί μια ομάδα γενικών ηθικό - κοινωνικών αξιών που διδάσκονται και εφαρμόζονται μέσω του αθλητισμού.

Η ανάπτυξη του τίμιου παιχνιδιού είναι σημαντική ανεξάρτητα από το είδος του αθλήματος και ανεξάρτητα από το ποιες συγκεκριμένες αξίες επιλέγει κάποιος να αναπτύξει. Η φυσική αγωγή σύμφωνα με τους Shields & Bredemeier (1995) "αποτελεί το ιδανικότερο περιβάλλον για την ηθική ανάπτυξη". Οι ευκαιρίες που προσφέρει η φυσική αγωγή στους μαθητές να αναπτύξουν προσωπικές αξίες σε μια μεγάλη ποικιλία από απαιτητικές φυσικές δραστηριότητες, μέσα σε ένα συνεχώς διαφοροποιημένο και προκλητικό περιβάλλον, είναι πολύ μεγάλες. Ο σεβασμός προς τους άλλους, η αναγνώριση της ανωτερότητας των άλλων, η τιμιότητα και ακεραιότητα όταν αντιμετωπίζουμε νίκη ή ήττα, είναι αξίες που υφίστανται και στα αθλήματα και στην κοινωνική ζωή.

Όπως προαναφέρθηκε, το πρόβλημα που αντιμετωπίζεται κυρίως στον χώρο της διερεύνησης της ηθικής συμπεριφοράς στον αθλητισμό είναι η έλλειψη εργαλείων μέτρησης που πηγάζει από τους διαφορετικούς ορισμούς που υιοθετούνται. Οι περισσότερες έρευνες τα τελευταία χρόνια βασίζονται σε δύο κύρια θεωρητικά μοντέλα ηθικής ανάπτυξης. Στην θεωρία της κοινωνικής μάθησης και την θεωρία της δομικής ανάπτυξης. Ο κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας της κοινωνικής μάθησης είναι ο Bandura (1977), ο οποίος υποστηρίζει ότι για την εμφάνιση των θετικών κοινωνικών συμπεριφορών κύριο ρόλο παίζουν τα μοντέλα και η ενίσχυση αυτών των συμπεριφορών. Η θεωρία της δομικής ανάπτυξης, με κύριο εκπρόσωπο τον Kohlberg (1984), υποστηρίζει ότι υπάρχουν διαφορετικά στάδια ανάπτυξης της ηθικής συμπεριφοράς τα οποία καθορίζονται κυρίως από την ηθική αιτιολογία που χρησιμοποιούν τα άτομα για να εξηγήσουν τις συμπεριφορές τους.

Η έννοια του τίμιου παιχνιδιού έχει αναλυθεί εκτεταμένα από την βιβλιογραφία της φιλοσοφίας των σπορ και η συζήτηση για το αν τα σπορ πράγματι πλάθουν χαρακτήρες

και τι είδους χαρακτήρες, ακόμη συνεχίζεται (Morgan, Meier, & Schneider, 2001). Η αβίαστη αποδοχή ότι η συμμετοχή στα σπορ πλάθει χαρακτήρες δεν ισχύει πλέον κυρίως μετά την έντονη αμφισβήτηση των Ogilve και Tutko (1971) για την εκπαιδευτική αξία των σπορ. Τα σπορ πλάθουν χαρακτήρες γιατί είναι ανταγωνιστικά και έχουν απαιτήσεις φυσικές και συναισθηματικές. Κανένας όμως δεν εγγυάται ότι ο χαρακτήρας που πλάθουν είναι «καλός». Είναι γενικά αποδεκτό ότι τα σπορ διδάσκουν αξίες, αλλά το αν αυτές οι αξίες είναι «καλές ή κακές» εξαρτάται από τον τρόπο που αυτά τα σπορ διδάσκονται, παίζονται και εξασκούνται.

Έρευνες στο εξωτερικό τα τελευταία χρόνια για την επίδραση των σπορ στον χαρακτήρα και την ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των νέων δείχνουν ότι η ενασχόληση με τα σπορ δεν συνεπάγεται και αυτόματη ηθική - κοινωνική ανάπτυξη των συμμετεχόντων, παρά μόνο εάν υιοθετούνται συγκεκριμένες και στοχευμένες στρατηγικές για την ανάπτυξή τους (Miller, Bredemeier & Shields, 1997; Bredemeier, Weiss, Shields & Shewchuk, 1986; Giebink & McKenzie, 1985).

Παρόλο που οι ρίζες του τίμιου παιχνιδιού βρίσκονται στην Ελλάδα, οι έρευνες είναι ελάχιστες για το τίμιο παιχνίδι, κυρίως λόγω της δυσκολίας ανάπτυξης (ή ανυπαρξίας) σχετικών εργαλείων μέτρησης. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία των Μουταφτσή και Δογάνη (2002) μόνο το 1,8% των ερευνών στην Ελλάδα τα τελευταία 15 χρόνια έχει ασχοληθεί με την ηθική και τις αξίες στον αθλητισμό. Τα τελευταία όμως χρόνια το ενδιαφέρον των ερευνητών για αυτό τον χώρο αυξάνεται με αφορμή την ανάληψη των Ολυμπιακών αγώνων του 2004, αλλά και λόγω του νεοεισαχθέντος προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας (Ο.Π.) στα Ελληνικά σχολεία. Ένας από τους κύριους στόχους του προγράμματος της Ο.Π. είναι η ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών και η προώθηση του τίμιου παιχνιδιού. Έτσι, γίνεται φανερό ότι δημιουργείται

η ανάγκη για έγκυρα, αξιόπιστα και εύχρηστα εργαλεία μέτρησης για την αξιολόγηση του τίμιου παιχνιδιού στην εκπαίδευση.

Ανασκόπηση εργαλείων μέτρησης τίμιου παιχνιδιού

Για ερευνητικούς λόγους στο τίμιο παιχνίδι δίνονται διαστάσεις οι οποίες είναι δυνατόν να μετρηθούν. Έτσι οι ερευνητές επιλέγουν να αξιολογήσουν συμπεριφορές παρατηρήσιμες, θετικές ή/και αρνητικές όπως χειραψίες, συγχαρητήρια σε συμπαίκτες ή τιμωρίες, φάουλ, πράξεις βίας ή βρισιές. Στην πρόσφατη ξένη βιβλιογραφία δύο σχετικά ερωτηματολόγια εντοπίστηκαν. Το πρώτο είναι το Multidimensional Sportspersonship Orientations Scale (MSOS: *Vallerand, Briere, Blanchard & Provencher, 1997*) και το Sporting Attitude Questionnaire (SAQ: *Lee, Whitehead, Ntoumanis, Hatzigeorgiadis, 2001*), το οποίο έχει βασιστεί στο πρώτο και αποτελεί μια εξέλιξη αυτού. Τα ερωτηματολόγια αυτά αναφέρονται κυρίως στα σπορ και όχι στην εκπαίδευση (φυσική αγωγή). Για τον λόγο αυτό και προκειμένου να αναπτυχθεί ένα νέο ερωτηματολόγιο επιλέχθηκαν κάποιες διαστάσεις και από τα 2 ερωτηματολόγια με βασικό κριτήριο την δυνατότητα εφαρμογής τους στην Ελληνική φυσική αγωγή. Οι διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού που εξετάζονται στα παραπάνω ερωτηματολόγια είναι:

α) Συμμετοχή και δέσμευση στα σπορ: Ο αθλητής δείχνει πλήρη δέσμευση προς το παιχνίδι συμμετέχοντας ενεργά στην προπόνηση και τον αγώνα και προσπαθεί σκληρά.

β) Αρνητική προσέγγιση προς τα σπορ: Ο αθλητής προσεγγίζει τα σπορ με την φιλοσοφία της "νίκης με κάθε μέσο".

γ) Σεβασμός προς τους κανόνες και τους επισήμους: Ο αθλητής τηρεί τους κανόνες και αποδέχεται τις αποφάσεις των διαιτητών και επισήμων όποιες και αν είναι αυτές.

δ) Σεβασμός προς τις τυπικότητες των σπορ: Ο αθλητής σέβεται τις τυπικές κοινωνικές συμπεριφορές που συναντάμε στον αθλητισμό, όπως οι χειραψίες πριν και μετά το παιχνίδι, χειρονομίες ή και λόγια που δείχνουν την αναγνώριση της ανωτερότητας των αντιπάλων ή την επιβράβευση μιας καλής ενέργειας ενός συμπαίκτη.

ε) Σεβασμός προς τον αντίπαλο: Ο αθλητής σέβεται τον αντίπαλο παίζει τίμια απέναντί του π.χ. δεν εκμεταλλεύεται τον τραυματισμό του αντιπάλου.

στ) Κλέψιμο: Ο αθλητής με πρόθεση ενεργεί και προσπαθεί να παραβιάσει κανονισμούς με σκοπό να αποφύγει τον εντοπισμό και την τιμωρία.

ζ) Τέχνη νίκης: Ο αθλητής χειρίζεται επιδέξια τους κανονισμούς δηλαδή, εφαρμόζει στρατηγικές χρησιμοποιώντας τους κανόνες για να κερδίσει πλεονέκτημα, χωρίς όμως αυτό να θεωρείται παραβίαση κανόνα ή κλέψιμο.

Αναλυτικότερα, το ερωτηματολόγιο MSOS (Vallerand et al., 1997) περιελάμβανε 21 ερωτήσεις, με 5 παράγοντες: συμμετοχή και δέσμευση στα σπορ, αρνητική προσέγγιση προς τα σπορ, σεβασμός προς τους κανόνες και τους επισήμους, σεβασμός προς τις τυπικότητες των σπορ, σεβασμός προς τον αντίπαλο. Συσχετίσεις με άλλα εργαλεία μέτρησης έδωσαν ικανοποιητικές τιμές για εγκυρότητα περιεχομένου και διάκρισης (Discriminant and content validity). Ο δείκτης εσωτερικής συνοχής για κάθε παράγοντα κυμαινόταν μεταξύ .71 και .86 με εξαίρεση τον παράγοντα νίκη με κάθε μέσο (.54). Ο συντελεστής αξιοπιστίας του ελέγχου test - retest, μετά από 5 εβδομάδες ήταν .67. Το ερωτηματολόγιο Sporting Attitude Questionnaire (SAQ: Lee, Whitehead, Ntoumanis, Hatzigeorgiadis, 2001) περιελάμβανε 20 ερωτήσεις με 4 παράγοντες:

συμμετοχή και δέσμευση στα σπορ, σεβασμός προς τις τυπικότητες των σπορ, αποδοχή της τέχνης νίκης και αποδοχή κλεψίματος. Επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση έδωσε καλούς δείκτες (RMSEA = .49) για το ερωτηματολόγιο.

Η διάσταση "συμμετοχή και δέσμευση προς τα σπορ" δεν έχει άμεση εφαρμογή στο μάθημα της φυσικής αγωγής στην Ελλάδα γιατί η συμμετοχή στο μάθημα είναι υποχρεωτική. Έτσι αποφασίστηκε να μην συμπεριληφθεί για έλεγχο στην παρούσα έρευνα. Επίσης δεν συμπεριλήφθηκε η διάσταση "αρνητική προσέγγιση προς τα σπορ" διότι σύμφωνα με τους Vallerand, et.al. (1997) είχε χαμηλό συντελεστή αξιοπιστίας αλλά και χαμηλές φορτίσεις στην παραγοντική ανάλυση.

Η ύπαρξη έγκυρων εργαλείων μέτρησης για την διερεύνηση της σχέσης της διδασκαλίας της φυσικής αγωγής και της ηθικής - κοινωνικής ανάπτυξης θα βοηθήσει στην βελτίωση του μαθήματος. Επίσης, θα δώσει έναυσμα για την δημιουργία νέων, στοχευμένων προγραμμάτων για την ανάπτυξη του τίμιου παιχνιδιού μέσα από τα σπορ και τα σχολεία. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η ανάπτυξη ενός ερωτηματολογίου που να αξιολογεί διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού στην φυσική αγωγή.

Μεθοδολογία

1^η Φάση: Έλεγχος εγκυρότητας περιεχομένου

Σκοπός

Σκοπός της πρώτης φάσης ήταν να δημιουργηθεί μια σειρά από σχετικές ερωτήσεις - θέματα (items), οι οποίες ελέγχθηκαν για την εγκυρότητα περιεχομένου τους. Οι ερωτήσεις που δημιουργήθηκαν βασίστηκαν στα 2 ερωτηματολόγια που εντοπίστηκαν στην βιβλιογραφία (MSOS & SAQ), στα οποία προστέθηκαν νέοι παράγοντες με ερωτήσεις.

Μέθοδος

Για την ανάπτυξη των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ακολουθήθηκαν τα παρακάτω βήματα: Αρχικά συντάχθηκαν 65 ερωτήσεις, 31 από τις οποίες βασίστηκαν στην μετάφραση των ερωτηματολογίων MSOS & SAQ, και αντιπροσώπευαν τους παράγοντες: σεβασμός σε κανόνες (5), σεβασμός σε διαιτητές (6), σεβασμός σε αντιπάλους (5), κλέψιμο (5), σεβασμός στις τυπικότητες (5) και τέχνη νίκης (5), τροποποιημένες έτσι ώστε να έχουν νόημα για το σχολείο και την φυσική αγωγή. Προστέθηκαν επίσης 34 επιπλέον ερωτήσεις οι οποίες αντιπροσώπευαν τους εξής παράγοντες: σεβασμός σε συμπαίκτες (4), συνεργασία (10), δικαιολογίες για αντιαθλητική συμπεριφορά (9), θετικές αθλητικές συμπεριφορές (6) και αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές (5). Συνολικά συντάχθηκαν 65 ερωτήσεις που αντιπροσώπευαν 11 παράγοντες.

Οι ερωτήσεις παρουσιάστηκαν σε 4 παιδιά ηλικίας 10-12 ετών όπου έγινε έλεγχος για την κατανόηση των ερωτήσεων έτσι όπως είχαν διατυπωθεί. Ακολούθησαν μικροδιορθώσεις στην έκφραση - διατύπωση κάποιων ερωτήσεων. Στην συνέχεια οι ερωτήσεις ελέγχθηκαν για την εγκυρότητα τους με την μέθοδο της δομημένης ανάλυσης περιεχομένου (Weber, 1990). Με την εγκυρότητα περιεχομένου ελέγχεται το αν και ποιοι παράγοντες μετράνε αυτό που υποτίθεται πως μετράνε. Έτσι, το ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε από 3 ερευνητές του χώρου, που δεν συμμετείχαν στην μελέτη. Τους δόθηκαν οι ορισμοί για κάθε παράγοντα και τους ζητήθηκε να τοποθετήσουν τις ερωτήσεις που είχαν κατασκευαστεί στον αντίστοιχο παράγοντα. Επίσης τους ζητήθηκε να σχολιάσουν το κατά πόσο ο κάθε παράγοντας, έτσι όπως ορίστηκε και έτσι όπως αντιπροσωπευόταν από ερωτήσεις, μπορούσε να θεωρηθεί ως διάσταση του τίμιου παιχνιδιού.

Αποτελέσματα

Η παραπάνω διαδικασία οδήγησε στην αφαίρεση 32 ερωτήσεων που αντιπροσώπευαν τους εξής παράγοντες: συνεργασία, δικαιολογίες για αντιαθλητική συμπεριφορά, θετικές αθλητικές συμπεριφορές και αρνητικές αθλητικές συμπεριφορές. Οι ερωτήσεις που αφαιρέθηκαν είχαν χαμηλά ποσοστά συμφωνίας μεταξύ των ερευνητών. Επίσης στα σχόλια των ερευνητών για τον κάθε παράγοντα τονίστηκε ότι οι παράγοντες που τελικά αφαιρέθηκαν είχαν μερική αλληλοεπικάλυψη με αυτούς που έμειναν. Τελικά, το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε συνολικά 33 ερωτήσεις για τους 7 παράγοντες (πίνακας 1).

Ο πίνακας 1 περίπου εδώ

2^η Φάση: Αρχικός έλεγχος δομικής εγκυρότητας και αξιοπιστίας των 2 ερωτηματολογίων

Σκοπός

Επειδή το ερωτηματολόγιο είχε μεγάλη έκταση, και προκειμένου να γίνει πιο εύχρηστο για τα παιδιά διαχωρίστηκε σε 2 διαφορετικά ερωτηματολόγια. Το πρώτο ("τίμιο παιχνίδι 1") περιελάμβανε τους 4 παράγοντες: σεβασμός σε κανόνες, σεβασμός σε συμπαίκτες, σεβασμός σε αντιπάλους, και σεβασμός σε διαιτητές. Το δεύτερο ("τίμιο παιχνίδι 2") περιελάμβανε τους άλλους 3 παράγοντες: κλέψιμο, σεβασμός στις τυπικότητες και τέχνη νίκης. Σκοπός της δεύτερης φάσης ήταν να ελεγχθεί η δομική εγκυρότητα και η εσωτερική συνοχή των 2 ερωτηματολογίων που δημιουργήθηκαν στο πρώτο στάδιο.

Μεθοδολογία

Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν σε 111 μαθητές και μαθήτριες, αστικού σχολείου και ηλικίας 10-12 ετών. Από αυτά τα 55 ήταν αγόρια και τα 56 ήταν κορίτσια όπου τα 31 παρακολουθούσαν την Δ δημοτικού, τα 42 την Ε δημοτικού και τα 38 την ΣΤ δημοτικού. Οι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν ότι τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Οι απαντήσεις δίνονταν σε 5βάθμια κλίμακα από Ποτέ (1) – Πάντα (5).

Αποτελέσματα

Η δομική εγκυρότητα των ερωτηματολογίων εξετάστηκε με την διερευνητική παραγοντική ανάλυση (exploratory factor analysis) ενώ η εσωτερική συνοχή των παραγόντων που εμφανίστηκαν με το συντελεστή α του Cronbach (Cronbach, 1951). Η εξαγωγή των παραγόντων έγινε με την ανάλυση μέγιστης πιθανότητας (Maximum likelihood). Η περιστροφή των αξόνων των παραγόντων έγινε με την ορθογώνια περιστροφή (varimax rotation). Το κριτήριο για το αριθμό των παραγόντων που θα ερμήνευαν το σύνολο των μεταβλητών ήταν οι ιδιοτιμές να είναι μεγαλύτερες της μονάδας.

Πριν από την κάθε παραγοντική ανάλυση εξετάστηκε αν ο πίνακας συσχετίσεων των μεταβλητών ήταν κατάλληλος για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη στατιστική τεχνική. Δύο δοκιμασίες χρησιμοποιήθηκαν: το τεστ σφαιρικότητας του Bertlett και ο δείκτης καταλληλότητας του δείγματος Kaiser-Meyer-Olkin (KMO). Στατιστικά σημαντικές τιμές του Bertlett τεστ της σφαιρικότητας είναι επιθυμητές και τιμές μεγαλύτερες του .60 για το δείκτη KMO θεωρούνται ικανοποιητικές. Ερωτήσεις με φόρτιση μεγαλύτερη από .30 θεωρήθηκε ότι φορτίζουν σε έναν συγκεκριμένο παράγοντα. Τέλος η εξέταση της πολυσυγγραμικότητας (multicollinearity) των μεταβλητών στηρίχθηκε στην εξέταση της κοινής παραγοντικής διακύμανσης

(communalities). Τιμές που δεν πλησιάζουν την μονάδα (1.00) δεν θεωρούνται απειλή για ύπαρξη πολυσυγγραμικότητας. Οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις και οι δείκτες εσωτερικής συνοχής Cronbach α για κάθε παράγοντα παρουσιάζεται στον πίνακα 2.

Ο Πίνακας 2 περίπου εδώ

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι 1" ομαδοποιήθηκαν σε τέσσερις παράγοντες οι οποίοι ερμήνευαν το 48,3 % της συνολικής διακύμανσης. Η εξαγωγή των παραγόντων έγινε με την ανάλυση (Maximum likelihood). Η περιστροφή των αξόνων των παραγόντων έγινε με την ορθογώνια περιστροφή (varimax rotation). Οι τέσσερις παράγοντες είχαν ιδιοτιμές (eigenvalues) μεγαλύτερες από 1.6. Οι φορτίσεις των παραγόντων απεικονίζονται στον πίνακα 3 όπου εμφανίζονται οι τιμές πάνω από .30.

Ο Πίνακας 3 περίπου εδώ

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι 2" ομαδοποιήθηκαν σε τρεις παράγοντες οι οποίοι ερμήνευαν το 53,4 % της συνολικής διακύμανσης. Η εξαγωγή των παραγόντων έγινε με την ανάλυση (Maximum likelihood). Η περιστροφή των αξόνων των παραγόντων έγινε με την ορθογώνια περιστροφή (varimax rotation). Οι τρεις παράγοντες είχαν ιδιοτιμές (eigenvalues) μεγαλύτερες από 1.2. Οι φορτίσεις των παραγόντων απεικονίζονται στον πίνακα 4 όπου εμφανίζονται οι τιμές πάνω από .30.

Ο Πίνακας 4 περίπου εδώ

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των αναλύσεων οι παρακάτω αλλαγές αποφασίστηκε να γίνουν: Ο παράγοντας συμπαίκτης αποφασίστηκε να μετατραπεί όλος σε θετικές προτάσεις, γιατί οι 2 ερωτήσεις που είχαν αρνητική διατύπωση δημιουργούσαν ξεχωριστό παράγοντα. Επίσης οι παράγοντες σεβασμός στους κανόνες και σεβασμός στους αντίπαλους αποφασίστηκε να παραλειφθούν γιατί φόρτιζαν

ταυτόχρονα στους παράγοντες τέχνη νίκης και σεβασμός στις τυπικότητες. Ο παράγοντας κλέψιμο αποφασίστηκε να παραμείνει όπως έχει με μια μικρή αλλαγή στην διατύπωση της ερώτησης "Αν οι άλλοι κλέβουν θα έκλεβα και εγώ" σε "Αν οι άλλοι κλέβουν κλέβω και εγώ". Ο παράγοντας τυπικότητες αποφασίστηκε να παραμείνει ως έχει. Προστέθηκε 1 ερώτηση "Αποδέχομαι την ανωτερότητα των αντιπάλων, όταν χάνω". Ο παράγοντας τέχνη νίκης παρέμεινε όπως έχει με αλλαγή στην διατύπωση της ερώτησης "Δεν είναι κακό να ενοχλείς τους αντιπάλους εφόσον δεν παραβαίνεις τους κανόνες του παιχνιδιού" σε "Δεν είναι κακό να ενοχλείς τους αντιπάλους". Προστέθηκε επίσης η ερώτηση "Μερικές φορές παρενοχλώ τους αντιπάλους".

Προκειμένου να μειωθεί η έκταση του ερωτηματολογίου, έτσι ώστε να είναι πιο εύχρηστο και περιεκτικό, ο παράγοντας διαιτητές αποφασίστηκε να αφαιρεθεί εξ' ολοκλήρου διότι πολύ συχνά στο μάθημα της φυσικής αγωγής τα παιδιά δεν χρησιμοποιούν διαιτητές στα παιχνίδια τους.

3^η Φάση: Έλεγχος δομικής εγκυρότητας και αξιοπιστίας

Σκοπός

Σκοπός της 3^{ης} φάσης ήταν η βελτίωση ερωτηματολογίου που αξιολογούσε τους παράγοντες του τίμιου παιχνιδιού. Σε αυτή την φάση συμπύχθηκαν τα 2 ερωτηματολόγια σε ένα, το οποίο συμπεριλάμβανε 4 παράγοντες. Το ερωτηματολόγιο σε αυτή την μορφή σχεδιάστηκε έτσι ώστε οι δύο παράγοντες (σεβασμός στους συμπαίκτες και σεβασμός στις τυπικότητες) να έχουν θετική κατεύθυνση, ενώ οι άλλοι 2 παράγοντες (τέχνη νίκης και κλέψιμο) να έχουν αρνητική κατεύθυνση. Ο κάθε παράγοντας είχε 5 ερωτήσεις. Το νέο ερωτηματολόγιο ελέγχθηκε για δομική εγκυρότητα και εσωτερική συνοχή.

Μέθοδος

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε παιδιά ηλικίας 10-12 ετών, που δεν συμμετείχαν στις προηγούμενες φάσεις. Συλλέχθηκαν 103 ερωτηματολόγια. Το δείγμα αποτελούσαν 51 αγόρια και 52 κορίτσια που παρακολουθούσαν τις τάξεις: Δ δημοτικού: 24, Ε δημοτικού: 10 και ΣΤ δημοτικού: 70. Οι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν ότι τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και εμπιστευτικά. Οι απαντήσεις δίνονταν σε 5βάθμια κλίμακα από Ποτέ (1) – Πάντα (5).

Αποτελέσματα

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" ομαδοποιήθηκαν σε τέσσερις παράγοντες οι οποίοι ερμήνευαν το 49,1 % της συνολικής διακύμανσης. Η εξαγωγή των παραγόντων έγινε με την ανάλυση (Maximum likelihood). Η περιστροφή των αξόνων των παραγόντων έγινε με την ορθογώνια περιστροφή (varimax rotation). Οι τέσσερις παράγοντες είχαν ιδιοτιμές (eigenvalues) μεγαλύτερες από 1.4. Οι φορτίσεις των παραγόντων απεικονίζονται στον πίνακα 5 όπου εμφανίζονται οι τιμές πάνω από .30.

Ο Πίνακας 5 περίπου εδώ

Οι μέσες τιμές, οι τυπικές αποκλίσεις και οι δείκτες εσωτερικής συνοχής ανά παράγοντα εμφανίζονται στον πίνακα 6.

Ο Πίνακας 6 περίπου εδώ

Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παραγοντικής ανάλυσης αποφασίστηκε η αφαίρεση μίας ερώτησης από κάθε παράγοντα. Η ερώτηση που αφαιρέθηκε από τον κάθε παράγοντα ήταν αυτή που είχε την μικρότερη φόρτιση. Επίσης μικρές αλλαγές

στην διατύπωση κάποιων ερωτήσεων επιχειρήθηκε για να βελτιωθούν οι φορτίσεις αλλά και ο συντελεστής αξιοπιστίας. Οι αλλαγές που έγιναν ανά παράγοντα είναι:

α) Παράγοντας σεβασμός στους συμπαίκτες: πρόβλημα παρουσιάστηκε στην ερώτηση "Ανέχομαι τα λάθη των συμπαίκτών μου" και αποφασίστηκε να αντικατασταθεί με την ερώτηση "σέβομαι τους συμπαίκτες μου". Μικρή αλλαγή έγινε και στην διατύπωση της ερώτησης "Βοηθάω τους συμπαίκτες μου στο παιχνίδι" σε "Βοηθάω τους συμπαίκτες μου". β) Παράγοντας σεβασμός στις τυπικότητες: Αντικαταστάθηκε η ερώτηση "Αποδέχομαι την ανωτερότητα των αντιπάλων, όταν χάνω" με "Στο τέλος δίνω το χέρι στους αντιπάλους". Οι άλλες ερωτήσεις έμειναν ως είχαν. γ) Στους παράγοντες κλέψιμο και τέχνη νίκης, παρουσιάστηκε πρόβλημα όπου φόρτωσαν και οι δύο σε έναν παράγοντα. Γι αυτό αποφασίστηκε να αλλάξει η διατύπωση των ερωτήσεων ή να αντικατασταθούν κάποιες ερωτήσεις με άλλες χωρίς να αλλάζει το κύριο νόημα. δ) Παράγοντας τέχνη νίκης: Η ερώτηση "Μερικές φορές προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους" έγινε "Προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους". Η ερώτηση "Δεν είναι κακό να ενοχλείς τους αντιπάλους" έγινε "Προσπαθώ να ενοχλώ τους αντιπάλους". Και οι άλλες τρεις ερωτήσεις αντικαταστάθηκαν με τις εξής: "Μιλάω άσχημα στους αντιπάλους", "Προκαλώ τους αντιπάλους" και "Προσπαθώ να κάνω τους αντιπάλους να θυμώσουν". ε) Παράγοντας κλέψιμο: Έγιναν αλλαγές στην διατύπωση 4 ερωτήσεων: "Θα έκλεβα αν αυτό με βοηθούσε να νικήσω-κερδίσω" σε "Κλέβω αν αυτό με βοηθάει να κερδίσω", "Θα έκλεβα αν ήμουν σίγουρος ότι δεν θα με έπιαναν" σε "κλέβω αν είμαι σίγουρος ότι δεν θα με πιάσουν", "Μερικές φορές κλέβω για να αποκτήσω πλεονέκτημα" σε "Κλέβω" και "Μερικές φορές θέλω να κλέβω" σε "Θέλω να κλέβω".

4^η Φάση: Έλεγχος δομικής εγκυρότητας και αξιοπιστίας

Σκοπός

Σκοπός της 4^{ης} φάσης ήταν η περαιτέρω βελτίωση της δομικής εγκυρότητας και εσωτερικής συνοχής του ερωτηματολογίου που αξιολογούσε διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε 16 ερωτήσεις, 4 για κάθε παράγοντα.

Τα ερωτηματολόγια που αξιολογούν διαστάσεις της ηθικής, η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με την κοινωνική αποδοχή, είναι πολύ πιθανό να επιδέχονται απαντήσεις θετικά προκατειλημμένες. Οι συμμετέχοντες συνειδητά ή ασυνείδητα απαντούν σε τέτοιου είδους ερωτηματολόγια έτσι ώστε να φαίνονται καλύτεροι από ότι είναι (Crowne & Marlowe 1960). Αυτό έχει μεγάλη επιρροή στην εγκυρότητα της μέτρησης (Runkel & McGrath, 1972). Στην τελευταία φάση της ανάπτυξης του ερωτηματολογίου κρίθηκε απαραίτητο να ελεγχθεί αυτή η πιθανή επιρροή. Έτσι, στην τέταρτη και τελευταία φάση της ανάπτυξης του ερωτηματολογίου δόθηκε μαζί με το ερωτηματολόγιο του τίμιου παιχνιδιού και η κλίμακα "Επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" (Social desirability M-C form A, Reynolds, 1982). Η κλίμακα περιελάμβανε 11 ερωτήσεις. Μία από τις ερωτήσεις δεν μεταφραζόταν στα ελληνικά και παραλείφθηκε. Από τις 10 ερωτήσεις οι 6 σκοράρονται σαν θετικές (1) και οι άλλες 4 σαν αρνητικές (0).

Μέθοδος

Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από παιδιά 10-12 ετών που δεν συμμετείχαν σε καμία από τις προηγούμενες φάσεις. Συλλέχθηκαν 173 ερωτηματολόγια. Οι συμμετέχοντες ήταν 96 αγόρια και 77 κορίτσια, από 7 δημοτικά σχολεία. Από αυτά τα 12 ήταν Δ δημοτικού, τα 139 ήταν Ε δημοτικού και τα 22 ήταν ΣΤ δημοτικού. Στο ερωτηματολόγιο "Επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" οι συμμετέχοντες για κάθε πρόταση

επέλεξαν μία από τις 2 απαντήσεις που ήταν "Ισχύει για μένα" - "Δεν ισχύει για μένα". Ενώ, στο ερωτηματολόγιο "τίμιο παιχνίδι" οι απαντήσεις δίνονταν σε 5βάθμια κλίμακα από Ποτέ (1) – Πάντα (5). Οι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν ότι τα ερωτηματολόγια ήταν ανώνυμα και εμπιστευτικά.

Αποτελέσματα

Οι αναλύσεις εσωτερικής συνοχής (Cronbach's α) έγιναν για κάθε παράγοντα ξεχωριστά και οι συντελεστές κυμάνθηκαν από .62 μέχρι .81. (Πίνακας 7). Οι συσχετίσεις του κάθε παράγοντα του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" με το σκορ της κλίμακας "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή", έγιναν με Pearson Correlation. Όλες οι συσχετίσεις δεν υπερβαίνουν την τιμή .25 (Πίνακας 7).

Ο Πίνακας 7 περίπου εδώ

Συσχετίσεις επίσης, της κάθε ερώτησης με το σκορ της κλίμακας "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή", έγιναν με Pearson Correlation. Καμμία συσχέτιση δεν υπερέβαινε την τιμή .28 (Πίνακας 8).

Ο Πίνακας 8 περίπου εδώ

Οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" έδωσαν τέσσερις παράγοντες οι οποίοι ερμήνευαν το 57,3% της συνολικής διακύμανσης. Η εξαγωγή των παραγόντων έγινε με την ανάλυση κύριων συνιστωσών (Principal Component). Η περιστροφή των αξόνων των παραγόντων έγινε με την ορθογώνια περιστροφή (varimax rotation). Οι τέσσερις παράγοντες είχαν ιδιοτιμές (eigenvalues) μεγαλύτερες από 1.3. Οι φορτίσεις των παραγόντων απεικονίζονται στον πίνακα 9 όπου εμφανίζονται οι τιμές πάνω από .30. Επίσης το ερωτηματολόγιο πληρούσε τα κριτήρια παραγοντοποιήσεις (KMO= .753, Bartlett's test of sphericity, $p < .001$).

Ο Πίνακας 9 περίπου εδώ

Συμπεράσματα

Στην τελευταία φάση ανάπτυξης του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" τα αποτελέσματα από την ανάλυση αξιοπιστίας (Cronbach's α) των παραγόντων ήταν αποδεκτά και οι τιμές κρίθηκαν ικανοποιητικές. Οι συσχετίσεις του κάθε παράγοντα του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" με το σκορ της κλίμακας "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" δεν υπερβαίνουν την τιμή .25 και θεωρήθηκαν ικανοποιητικές. Επίσης, οι συσχετίσεις της κάθε ερώτησης με το σκορ της κλίμακας "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" δεν υπερβαίνουν την τιμή .28 και θεωρήθηκαν επίσης ικανοποιητικές. Οι υψηλοί συντελεστές των φορτίσεων των 16 ερωτήσεων στους 4 παράγοντες, όπως και οι τιμές των communalities, στήριξαν την δομική εγκυρότητα του ερωτηματολογίου.

Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η ανάπτυξη ερωτηματολογίου για την αξιολόγηση του τίμιου παιχνιδιού στην φυσική αγωγή. Τα αποτελέσματα έδειξαν την ψυχομετρική ικανότητα του ερωτηματολογίου.

Η ανάπτυξη του ερωτηματολογίου βασίστηκε εν μέρει στην ύπαρξη παρόμοιων ερωτηματολογίων που έχουν δημιουργηθεί στο εξωτερικό. Τα ερωτηματολόγια αυτά δεν μπορούσαν απλά να μεταφραστούν και να ελεγχθούν για χρήση στην Ελλάδα διότι, παρά την καλή θεωρητική τους στήριξη, ανταποκρίνονταν σε διαφορετική κουλτούρα και κατασκευάστηκαν για χρήση στον αθλητισμό και όχι στην φυσική αγωγή. Η ανάπτυξη του τίμιου παιχνιδιού στον αθλητισμό είναι σημαντική, όμως όπως τονίζουν και άλλοι συγγραφείς (Shields & Bredemeier, 1995; Blake, 1996), το σχολικό περιβάλλον και ειδικότερα η φυσική αγωγή αποτελεί το καταλληλότερο περιβάλλον για την ηθική ανάπτυξη μέσα από το τίμιο παιχνίδι. Και αυτό γιατί η φυσική αγωγή: α) είναι

πολυπληθέστερη, β) δεν είναι τόσο ανταγωνιστική όσο ο αθλητισμός και γ) διδάσκουν εξειδικευμένοι καθηγητές - παιδαγωγοί. Το μόνο μειονέκτημα της φυσικής αγωγής είναι οι λίγες ώρες διδασκαλίας του μαθήματος, κάτι όμως που τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα με την εισαγωγή του προγράμματος της Ολυμπιακής Παιδείας έχει βελτιωθεί.

Για τους παραπάνω λόγους στην πρώτη φάση ανάπτυξης του ερωτηματολογίου συμπεριλήφθηκαν 11 παράγοντες για έλεγχο. Στα στάδια που ακολούθησαν και αφού αποκλείστηκαν κάποιοι παράγοντες, έγιναν διαδοχικοί έλεγχοι για την εσωτερική συνοχή των παραγόντων και την δομική εγκυρότητα, έτσι ώστε να ενισχυθεί η ψυχομετρική ικανότητα του ερωτηματολογίου. Έτσι, παρόλο που μετά την πρώτη φάση ελέγχθηκαν 7 παράγοντες, στην συνέχεια οι αναλύσεις έδειξαν ότι μόνο 4 από αυτούς είχαν καθαρή δομή. Αυτό συνέβη διότι στο 2^ο στάδιο ανάπτυξης του ερωτηματολογίου ο κάθε παράγοντας περιελάμβανε ερωτήσεις και με θετική και με αρνητική κατεύθυνση. Μετά τον έλεγχο της δομικής εγκυρότητας όμως, φάνηκε ότι με αυτό τον τρόπο οι παράγοντες δεν έδιναν καθαρή δομή. Έτσι, στο τρίτο στάδιο ανάπτυξης αποφασίστηκε να μείνουν οι τέσσερις σημαντικότεροι παράγοντες, δύο με θετική και δύο με αρνητική κατεύθυνση και οι ερωτήσεις που αποτελούσαν τον κάθε παράγοντα να έχουν αντίστοιχα θετική και αρνητική διατύπωση.

Στην τελευταία φάση του ερωτηματολογίου ο έλεγχος για την δομική εγκυρότητα του ερωτηματολογίου έδωσε τέσσερις παράγοντες με τέσσερις ερωτήσεις που φόρτωναν ικανοποιητικά στον κάθε παράγοντα. Οι αναλύσεις εσωτερικής συνοχής έδωσαν ικανοποιητικούς συντελεστές αξιοπιστίας (Cronbach's α). Τον χαμηλότερο συντελεστή είχε ο παράγοντας σεβασμός στους συμπαίκτες (.62) και σε επανέλεγχο ίσως να επιδέχεται βελτιώσεις.

Όσον αφορά στην επιλογή των στατιστικών αναλύσεων η διερευνητική παραγοντική ανάλυση κρίθηκε ως καταλληλότερη για τον έλεγχο της δομικής εγκυρότητας, γιατί το ερωτηματολόγιο περιείχε ερωτήσεις που δεν είχαν προηγούμενα ελεγχθεί. Επίσης, επειδή το ερωτηματολόγιο δεν είχε πάρει την τελική του μορφή, αυτός ο τρόπος ανάλυσης βοήθησε να εντοπιστούν οι προβληματικές ερωτήσεις, οι οποίες σταδιακά αφαιρούνταν.

Η ανάλυση συσχέτισης μεταξύ των παραγόντων του ερωτηματολογίου τίμιο παιχνίδι έδειξε, όπως ήταν αναμενόμενο, μια αρνητική συσχέτιση των θετικών παραγόντων με τους αρνητικούς, όπως και μια θετική συσχέτιση των θετικών παραγόντων μεταξύ τους και των αρνητικών παραγόντων μεταξύ τους. Επίσης οι μέτριες έως χαμηλές συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων δείχνουν ότι οι παράγοντες είναι σχετικά ανεξάρτητοι μεταξύ τους.

Οι συσχετίσεις τόσο των παραγόντων όσο και των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" με την κλίμακα "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" ήταν χαμηλές ($< .28$). Επομένως, η πιθανότητα το ερωτηματολόγιο να επιδέχεται προκατειλημμένες απαντήσεις, δεν υφίσταται και έτσι θεωρείτε ότι δεν υπάρχει επιρροή στην εγκυρότητα της μέτρησης. Επιπρόσθετα, σε όλες τις φάσεις ανάπτυξης του ερωτηματολογίου προκειμένου να ελεγχθεί αυτή η πιθανή επιρροή, έγινε προσεκτική διατύπωση των ερωτήσεων και χρησιμοποιήθηκαν ειδικές οδηγίες για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, όπου οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την ανωνυμία και εμπιστευτικότητα των δεδομένων.

Για την περαιτέρω βελτίωση του ερωτηματολογίου απαιτείται να κατασκευαστούν και άλλα σχετικά εργαλεία μέτρησης για την ηθική - κοινωνική ανάπτυξη ή και για το τίμιο παιχνίδι για τον Ελληνικό πληθυσμό και στην συνέχεια να συσχετιστούν για έλεγχο

παράλληλης εγκυρότητας. Μέχρι τώρα δεν υπάρχει κάτι σχετικό για να πραγματοποιηθεί αυτός ο έλεγχος. Επίσης προτείνεται να δοθεί το ερωτηματολόγιο ως έχει σε νέο δείγμα παιδιών, αντίστοιχου ηλικιακού επιπέδου, έτσι ώστε να γίνει επιβεβαιωτική παραγοντική ανάλυση.

Η ανάπτυξη του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" μπορεί να βοηθήσει να ξεκινήσει ένας νέος κύκλος ερευνών στην Ελλάδα για την διερεύνηση ενός χώρου που ελάχιστη σημασία έχει δοθεί έως τώρα. Το ερωτηματολόγιο "τίμιο παιχνίδι" αναπτύχθηκε και ελέγχθηκε σε παιδιά 10-12 ετών. Προτείνεται να δοκιμαστεί και σε παιδιά γυμνασίου και λυκείου για να ελεγχθεί η ψυχομετρική του ικανότητα και σε αυτά τα ηλικιακά επίπεδα. Εάν το ερωτηματολόγιο κριθεί κατάλληλο και για αυτά τα ηλικιακά επίπεδα της εκπαίδευσης, θα είχε ενδιαφέρον να γίνουν συγκρίσεις ανά ηλικιακό επίπεδο ή / και ανά φύλο. Η βιβλιογραφία έχει δείξει ότι υπάρχουν διαφορές στην ηθική ωριμότητα ανά ηλικία αλλά και διαφορές στην ηθική συμπεριφορά μεταξύ των δύο φύλων (Kohlberg, 1984; Gilligan, 1977). Πληροφορίες τέτοιου είδους δεν έχουν εντοπιστεί στην Ελληνική βιβλιογραφία.

Ένας άλλος χώρος διερεύνησης θα μπορούσε να είναι οι σχέσεις μεταξύ διαστάσεων κινήτρων και τίμιου παιχνιδιού. Για παράδειγμα, έρευνες στο εξωτερικό έχουν δείξει ότι ανάλογα με τον προσανατολισμό των στόχων των αθλητών διαφοροποιούνται και οι στάσεις τους προς συμπεριφορές όπως εκφοβισμός ή τραυματισμός αντιπάλου (Duda, Olson & Templin, 1991, Kavussanu & Roberts, 2001). Ακόμη, η διαφοροποίηση στον προσανατολισμό στόχων των αθλητών είναι ένας ισχυρός δείκτης πρόβλεψης για την αποδοχή παρόμοιων συμπεριφορών σαν επιτρεπόμενες (Dunn & Dunn, 1999).

Επίσης, η ανάπτυξη του ερωτηματολογίου για το τίμιο παιχνίδι θα μπορέσει να χρησιμοποιηθεί σαν εργαλείο μέτρησης στην αξιολόγηση πειραματικών παρεμβάσεων με σχετικούς στόχους (π.χ. ηθική ανάπτυξη, ανάπτυξη τίμιου παιχνιδιού, θετικές κοινωνικές συμπεριφορές, πειθαρχία, μείωση επιθετικών συμπεριφορών, κ.ά.). Τέλος, το ερωτηματολόγιο μπορεί να φανεί χρήσιμο σε εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής που διδάσκουν φυσική αγωγή ή Ολυμπιακή Παιδεία για να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα της διδασκαλίας τους στον τομέα της ηθικής και κοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών και μαθητριών τους.

Συμπερασματικά, τόσο οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής όσο και ερευνητές του χώρου έχουν στην διάθεσή τους ένα νέο, εύχρηστο, έγκυρο και αξιόπιστο εργαλείο μέτρησης για το τίμιο παιχνίδι. Η ανάπτυξη του τίμιου παιχνιδιού μέσα από την εκπαίδευση αποτελεί μία νέα πρόκληση για τους καθηγητές φυσικής αγωγής που θέλουν να δώσουν μια νέα διάσταση και νόημα στην διδασκαλία τους.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Blake, B. (1996). Spiritual, moral, social and cultural development in physical education. *Bulletin of Physical Education*, 32 (1), 6-16.
- Bredemeier, B.J., Weiss, M.R., Schields, D.L., & Shewchuk, R.M. (1986). Promoting moral growth in the summer sports camp: The implementation of theoretically -grounded instructional strategies. *Journal of Moral Education*, 15, 212-220.
- Cronbach, L.J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297 - 334.
- Crowne, D.P. & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24, 349-354.
- Duda, J.L., Olson, L.K., & Templin, T.J. (1991). The relationship of task and ego orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 62, 79-87.
- Dunn, J.G.H., & Dunn, J.C. (1999). Goal orientations, perceptions of aggression, and sportpersonship in elite male youth ice hockey players. *The Sport Psychologist*, 13, 183-200.
- Giebink, M.P., & Mckenzie, T.L. (1985). Teaching sportsmanship in physical education and recreation: An analysis of interventions and generalization effects. *Journal of Teaching in Physical Education*, 4, 167-177.
- Gilligan, C. (1977). In a different voice: Women' s conceptions of self and morality. *Harvard Educational Review*, 47, 481-517.

Kavussanu M. & Roberts, G.C. (2001). Moral functioning in Sport:: An achievement goal perspective. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 23, 37-54.

Kohlberg, L. (1984). *Essays on moral development: Vol. 2: The psychology of moral development*. San Francisco: Harper & Row

Lee, M.J., Whitehead, J. Ntoumanis, N. & Hatzigeorgiadis, A. (2001). Development of the Sporting Attitude Questionnaire (SAQ), 10th World Congress of Sport Psychology, Skiathos, 28th May - 2nd June, 2001,

Miller, S.C., Bredemeier, B.J., & Shields, D.L. (1997). Sociomoral education through physical education with at-risk children. *Quest*, 49, 114-129.

Morgan, W. J., Meier, K. V. & Schneider, A. J. (2001). *Ethics in Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Ogilve, B.C. & Tutko, T.A. (1971). *Sport: If you want to build character try something else*. New York. MacMillan.

Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the Marlowe-Crowe Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38, 119-125.

Runkel, P.J. & McGrath, J.E. (1972). *Research on Human Behavior: A systematic guide to method*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Shields D.R., & Bredemeier, B.J. (1995). *Character development and physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.

Vallerand, R., Briere, N., Blanchard, C., & Provencher, P. (1997). Development and validation of the Multidimensional Sportpersonship Orientation Scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 19 (2), 197-206.

Weber, R.P. (1990). *Basic content analysis*. London: Sage.

Ελληνική βιβλιογραφία

Μουταφτσή, Μ. & Δογάνης, Γ. (2002). Εργασίες που παρουσιάστηκαν τα τελευταία 15 χρόνια (1986-2000) σε Ελληνικά περιοδικά και συνέδρια με αντικείμενο θέματα αθλητικής ψυχολογίας. *Άθληση και Κοινωνία*, 31, 50-51.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακες

Πίνακας 1. Αριθμός ερωτήσεων ανά παράγοντα (1^η φάση).

Παράγοντες	Αριθμός ερωτήσεων
Σεβασμός στους κανόνες	5
Σεβασμός στους συμπαίκτες	4
Σεβασμός στους αντίπαλους	5
Σεβασμός στους διαιτητές	6
Κλέψιμο	5
Σεβασμός στις τυπικότητες	4
Τέχνη νίκης	4

Πίνακας 2. Δείκτες εσωτερικής συνοχής, μέσοι όροι, και τυπικές αποκλίσεις ανά παράγοντα ερωτηματολογίων (2^η φάση)

Παράγοντες	Cronbach a	Mean (St.D.)
Ερωτηματολόγιο "τίμιο παιχνίδι 1"		
Σεβασμός στους κανόνες	,33	4,34 (0,60)
Σεβασμός στους συμπαίκτες	,29	3,93 (073)
Σεβασμός στους αντίπαλοι	,34	3,48 (078)
Σεβασμός στους διαιτητές	.62	3,98 (0,72)
Ερωτηματολόγιο "τίμιο παιχνίδι 2"		
Κλέψιμο	.67	1,65 (0,79)
Τυπικότητες	.77	3,93 (1,19)
Τέχνη νίκης	.62	2,18 (0,99)

Πίνακας 3: Παραγοντική ανάλυση του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι 1" (2^η φάση).

Ερωτήσεις	Παράγοντες				h ²
	1	2	3	4	
Υπακούω στους διαιτητές			,528		,458
Σέβομαι τους διαιτητές			,784		,471
Διαμαρτύρομαι στους διαιτητές όταν κάνουν λάθη	,476				,421
Δέχομαι τις αποφάσεις των διαιτητών ως οριστικές			,563		,520
Συγχαίρω τους διαιτητές μετά το παιχνίδι		,477		,413	,554
Σέβομαι τους διαιτητές ακόμα και όταν δεν είναι καλοί			,447		,461
Ακολουθώ όλους τους κανόνες του παιχνιδιού					,288
Ακολουθώ όλους τους κανόνες ακόμα και όταν οι αντίπαλοι δεν τους ακολουθούν			,368		,478
Σέβομαι τους κανόνες					,310
Παραβαίνω τους κανόνες όταν μπορώ να ξεφύγω	,398				,334
Όταν παραβιάζω τους κανόνες το παραδέχομαι		,657			,432
Βάζω τις φωνές στους συμπαίκτες μου όταν κάνουν λάθη	,677				,521
Ενθαρρύνω τους συμπαίκτες μου στο παιχνίδι		,544			,293
Συμπαραστέκομαι στους συμπαίκτες μου		,678			,284
Τα βάζω με τους συμπαίκτες μου όταν κάνουν λάθη	,754				,491
Βοηθάω έναν αντίπαλο όταν πέσει				,458	,506
Δεν εκμεταλλεύομαι έναν τραυματισμένο αντίπαλο	-,539				,509
Προσπαθώ να μην αδικώ τους αντιπάλους μου				,329	,497
Επιβραβεύω τις καλές προσπάθειες των αντιπάλων				,987	,483
Όταν συγχαίρω τους αντιπάλους το εννοώ				,413	,487

Πίνακας 4. Παραγοντική ανάλυση του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι 2" (2^η φάση).

Ερωτήσεις	Παράγοντες			
	1	2	3	h ²
Θα έκλεβα αν αυτό με βοηθούσε να νικήσω-κερδίσω		,797		,472
Αν οι άλλοι κλέβουν θα έκλεβα και εγώ		,392		,298
Θα έκλεβα αν ήμουν σίγουρος ότι δεν θα με έπιαναν		,686		,468
Μερικές φορές αισθάνομαι ότι πρέπει να κλέψω		,346		,283
Μερικές φορές κλέβω για να αποκτήσω πλεονέκτημα		,586		,420
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν χάνω	,715			,481
Δίνω το χέρι στον αντίπαλο ανεξάρτητα αν κέρδισα ή έχασα	,779			,531
Συγχαίρω τον αντίπαλο για μια καλή απόδοση	,775			,537
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν κερδίζω	,572			,378
Είναι καλή ιδέα να εκνευρίζεις τους αντιπάλους σου			,971	,399
Δεν είναι κακό να ενοχλείς τους αντιπάλους εφόσον δεν παραβαίνεις τους κανόνες του παιχνιδιού		,322		,247
Δεν είναι ενάντια στους κανόνες να μιλάς άσχημα στους αντιπάλους		,320		,216
Μερικές φορές προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους		,341	,400	,318

Πίνακας 5. Παραγοντική ανάλυση του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" (3^η φάση).

Ερωτήσεις	Παράγοντες				
	1	2	3	4	h ²
Ανέχομαι τα λάθη των συμπαίκτών μου			,302		,278
Βοηθάω τους συμπαίκτες μου στο παιχνίδι		,353			,266
Συμπαραστέκομαι στους συμπαίκτες μου		,510			,353
Επιβραβεύω τις καλές προσπάθειες των συμπαίκτών μου		,758			,558
Υποστηρίζω τους συμπαίκτες μου		,735			,543
Δεν είναι ενάντια στους κανόνες να μιλάς άσχημα στους αντιπάλους					,164
Μερικές φορές προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους	,528				,453
Είναι καλή ιδέα να εκνευρίζεις τους αντιπάλους σου	,524				,438
Δεν είναι κακό να ενοχλείς τους αντιπάλους	,606				,351
Μερικές φορές παρενοχλώ τους αντιπάλους	,481				,423
Θα έκλεβα αν αυτό με βοηθούσε να νικήσω-κερδίσω	,523			-,372	,456
Θα έκλεβα αν ήμουν σίγουρος ότι δεν θα με έπιαναν	,621				,431
Αν οι άλλοι κλέβουν, κλέβω και εγώ	,428		-,341	-,363	,530
Μερικές φορές κλέβω για να αποκτήσω πλεονέκτημα	,470				,395
Μερικές φορές θέλω να κλέβω	,403	-,356			,529
Αποδέχομαι την ανωτερότητα των αντιπάλων, όταν χάνω				,366	,288
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν κερδίζω			,412	,734	,483
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν χάνω			,614		,445
Δίνω το χέρι στον αντίπαλο ανεξάρτητα αν κέρδισα ή έχασα			,758		,475
Συγχαίρω τον αντίπαλο για μια καλή απόδοση				,523	,317

Πίνακας 6. Μέσες τιμές, τυπικές αποκλίσεις και δείκτες εσωτερικής συνοχής ανά παράγοντα ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" (3^η φάση).

Παράγοντες	Mean (St.D.)	Cronbach a
Σεβασμός στους συμπαίκτες	4,10 (0,72)	,67
Κλέψιμο	2,17 (0,92)	,69
Σεβασμός στις τυπικότητες	3,77 (0,80)	,62
Τέχνη νίκης	2,38 (0,76)	,50

Πίνακας 7. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, συντελεστές αξιοπιστίας και συντελεστές συσχέτισης μεταξύ των παραγόντων του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" και μεταξύ των συντελεστών του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" και της κλίμακας "επιθυμία για κοινωνική αποδοχή" (4^η φάση).

	Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις	Cronbach a	1	2	3	4
Κλίμακα "Επιθυμία για Κοινωνική αποδοχή"	6,64 (1,86)		-,231**	,185*	-,187*	,248**
Τέχνη νίκης	1,84 (,95)	,75				
Σεβασμός στους συμπαίκτες	4,48 (,67)	,62	-,038			
Κλέψιμο	1,40 (,65)	,68	,427**	-,132		
Σεβασμός στις τυπικότητες	3,53 (1,18)	,81	-,283**	,094	-,283	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Πίνακας 8. Συσχετίσεις του σκορ της κλίμακας "Επιθυμία για κοινωνική αποδοχή"

με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" (4^η φάση).

Ερωτήσεις	Σκορ κλίμακας "Επιθυμία για κοινωνική αποδοχή"
Προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους	-,175*
Προσπαθώ να ενοχλώ τους αντιπάλους	-,082
Μιλάω άσχημα στους αντιπάλους	-,168*
Προσπαθώ να κάνω τους αντιπάλους να θυμώσουν	-,279
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν χάνω	,175*
Δίνω το χέρι στον αντίπαλο ανεξάρτητα αν κέρδισα ή έχασα	,231
Στο τέλος δίνω το χέρι στους αντιπάλους	,193
Συγχαίρω τον αντίπαλο για μια καλή απόδοση	,222**
Κλέβω αν αυτό με βοηθάει να κερδίσω	-,101
Κλέβω αν είμαι σίγουρος ότι δεν θα με πιάσουν	-,109
Κλέβω	-,199*
Θέλω να κλέβω	-,153
Υποστηρίζω τους συμπαίκτες μου	,119
Βοηθάω τους συμπαίκτες μου	,139
Συμπαραστέκομαι στους συμπαίκτες μου	,128
Επιβραβεύω τις καλές προσπάθειες των συμπαικτών μου	,108

* $p < .05$, ** $p < .01$

Πίνακας 9. Παραγοντική ανάλυση του ερωτηματολογίου "τίμιο παιχνίδι" (4^η φάση).

	Παράγοντες				h ²
	1	2	3	4	
Τέχνη νίκης					
Προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους		,780			,647
Προσπαθώ να ενοχλώ τους αντιπάλους		,832			,713
Μιλώ άσχημα στους αντιπάλους		,575			,455
Προσπαθώ να κάνω τους αντιπάλους να θυμώσουν		,672			,577
Σεβασμός στις τυπικότητες					
Συγχαίρω τους αντιπάλους όταν χάνω				,697	,492
Δίνω το χέρι στον αντίπαλο ανεξάρτητα αν κέρδισα ή έχασα				,779	,660
Στο τέλος δίνω το χέρι στους αντιπάλους				,611	,420
Συγχαίρω τον αντίπαλο για μια καλή απόδοση				,613	,449
Κλέψιμο					
Κλέβω αν αυτό με βοηθάει να κερδίσω			,665		,563
Κλέβω αν είμαι σίγουρος ότι δεν θα με πιάσουν			,745		,578
Κλέβω			,683		,560
Θέλω να κλέβω			,587		,404
Σεβασμός στους συμπαίκτες					
Υποστηρίζω τους συμπαίκτες μου	,766				,610
Βοηθάω τους συμπαίκτες μου	,781				,684
Συμπαραστέκομαι στους συμπαίκτες μου	,858				,760
Επιβραβεύω τις καλές προσπάθειες των συμπαικτών μου	,747				,608